

ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

Erasmus School of Economics

Bachelorscriptie Economie & Bedrijfseconomie

Krijgt de wereld te maken met een nieuwe kredietcrisis?

Het effect van de corona pandemie op de voorziening voor
kredietverliezen van Europese banken

Naam student: Max Korteweg

Studentnummer: 480538

Begeleider: H.J. Bouwer

Tweede beoordelaar: M. van Dongen

Datum definitieve versie: 16 juni 2021

Abstract

In 2020 kreeg de wereld te maken met COVID-19. Landen gingen in lockdown en economieën kwamen stil te liggen. Een gevolg hiervan is dat consumenten en bedrijven moeite hebben met het terugbetalen van uitstaande leningen. Banken zijn kredietverstrekkers en zullen door de corona pandemie naar verwachting de komende jaren te maken krijgen met 400 miljard aan extra kredietverliezen. Eind 2020 was de voorziening voor kredietverliezen van Europese banken 27,30% groter dan eind 2019. Drie maanden later zien Europese banken de toekomst rooskleuriger in dan eind 2020, de voorziening voor kredietverliezen is in het eerste kwartaal van 2021 namelijk met 3,59%.

Keywords: IFRS 9; Expected Credit Loss model; allowance for credit losses; IAS 39

Het geschrevene in deze scriptie is de opvatting van de auteur en niet noodzakelijk die van de begeleider, tweede beoordelaar, Erasmus School of Economics of Erasmus Universiteit Rotterdam.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	3
Hoofdstuk 2: Literatuurverslag	5
2.1 De kredietcrisis	5
2.2 IFRS 9	7
2.3 Effect op de resultaten van banken	9
2.4 Mogelijke gevolgen corona pandemie	10
2.5 Hypotheses	11
Hoofdstuk 3: Data & methodologie	13
3.1 Data	13
3.2 Methodologie	15
Hoofdstuk 4: Resultaten	17
4.1 Beschrijvende statistieken	17
4.2 Invoering IFRS 9	18
4.3 Effect corona pandemie	19
4.4 Eerste kwartaalresultaten	20
4.5 Kredietcrisis	21
Hoofdstuk 5: Conclusie & discussie	23
5.1 Conclusie	23
5.2 Discussie	24
Bibliografie	25

Hoofdstuk 1: Inleiding

Op 9 oktober 2007 bereikte de Dow Jones 14164,53 punten. Op 5 maart 2009 stond de index op 6594,44 punten, een daling van meer dan 50% in een tijdsbestek van 18 maanden. Nog nooit eerder daalde de Dow Jones zo sterk binnen zo een kortstondige tijd. Deze periode wordt ook wel de kredietcrisis genoemd. De crisis is ontstaan doordat Amerikaanse banken te veel risico namen bij de hypotheekverstrekking (Rijksoverheid, z.d.). Huishoudens kregen hypothecaire leningen op hun huizen die groter waren dan wat zij zich konden veroorloven. Het gevolg hiervan was dat banken grote verliezen leden en daardoor konden de banken niet meer aan hun verplichtingen voldoen. Uiteindelijk was overheidsingrijpen nodig om uit de crisis te komen.

Iets meer dan 10 jaar later staat de Dow Jones op 20 februari 2020 op 28995,20 punten. Vervolgens waren hier op 22 maart 2020 nog maar 18592,90 punten van over. In ongeveer een maand zakte de index met 35%, deze daling had alles te maken met een op dat moment nog onbekend virus dat zijn oorsprong in China vond: COVID-19. Het virus verspreidde zich razendsnel over de wereld en om de ziekenhuizen niet over te laten lopen, ging het ene na het andere land in lockdown. Door de lockdowns kwam een groot deel van de wereldeconomie stil te liggen, mensen werden ontslagen en bedrijven liepen inkomsten mis doordat zij een aantal maanden gesloten moesten blijven.

Banken geven leningen uit en nemen standaard een voorziening op om zich in te dekken voor eventuele verliezen op de uitgegeven kredieten. Sinds 2018 wordt de hoogte van deze voorziening bepaald door middel van het Expected Credit Loss model (KPMG, 2017). Kredietverliezen van banken was één van de grote oorzaken van de bankencrisis in 2008 (Fernandes, Farinha, Martins & Mateus, 2016). De crisis waar de wereld nu mee te maken heeft kent een hele andere oorzaak, maar de crisis van 2008 heeft wel laten zien dat banken nauwkeurig om moeten gaan met kredietverliezen. Tijdens de kredietcrisis daalde het Europese BBP met meer dan 4% en in 2020 was de daling zelfs nog hoger. Ook door de corona pandemie hebben bedrijven moeite met het terugbetalen van leningen. Zo verwachten Europese banken door de corona crisis meer dan 400 miljard aan extra kredietverliezen (Cruise & Jones, 2020). Om te voorkomen dat overheden deze keer weer moeten ingrijpen om banken overeind te houden, is het van belang onderzoek te doen naar de voorziening voor kredietverliezen. De onderzoeksvraag luidt dan ook als volgt:

“Wat zijn de gevolgen van de corona pandemie op de voorziening voor kredietverliezen van de 20 grootste Europese banken in 2020?”

Omdat COVID-19 de wereld niet zo lang geleden overviel, is nog weinig onderzoek gedaan naar de gevolgen van de pandemie op de voorziening voor kredietverliezen. Omdat dit onderzoek de gevolgen van de corona crisis onderzoekt, voegt het nieuwe informatie toe aan de bestaande literatuur. Deze scriptie is dan ook wetenschappelijk relevant. Daarnaast is het voor de maatschappij van belang dat banken niet omvallen door de uitzonderlijk hoge kredietverliezen. Banken spelen namelijk een grote rol in het huidige financiële systeem, zo wordt het betaalverkeer grotendeels geregeld door banken (Allen, Carletti & Gu, 2014). Dit onderzoek is dus ook maatschappelijk relevant.

Als eerste zal in het theoretisch kader relevante bestaande literatuur worden besproken. Vervolgens zullen hypothesen worden opgesteld en worden de data en methodologie uitgelegd. Daarna zullen de resultaten toegelicht worden en uiteindelijk wordt afgesloten met een conclusie en discussie.

De onderzoeksvraag zal aan de hand van de volgende deelvragen beantwoord worden:

1. Hoe is de crisis van 2008 ontstaan en wat was de regelgeving omtrent kredietverliezen tijdens de crisis van 2008?
2. Wat is de huidige regelgeving omtrent kredietverliezen?
3. Welk effect heeft de huidige regelgeving ten opzichte van de oude regelgeving op de resultaten van banken?
4. Wat zijn mogelijke gevolgen van de corona pandemie?

Hoofdstuk 2: Literatuuronderzoek

2.1 De kredietcrisis

Een bank is een financieel instituut dat de bewaring van onder andere geld en leningen aanbiedt. De omzet van commerciële banken wordt voornamelijk gegenereerd door het uitlenen van geld tegen rente. Wanneer een lening wordt aangegaan, heeft de persoon die het geld ontvangt een krediet uitstaan bij de bank. Dit bedrag moet binnen een bepaalde termijn worden terugbetaald. Echter kan het zo zijn dat de debiteur het bedrag niet terug kan betalen, dan spreekt men over een kredietverlies (Grant Thornton, 2017).

Kredietverliezen waren de grote oorzaak van de crisis in 2008, huizenbezitters konden hun hypothecaire lening namelijk niet meer betalen en banken leden hierdoor grote verliezen (Ivashina & Scharfstein, 2010). Voorafgaand aan de crisis daalde de rente op staatsobligaties al sinds 2001. Hierdoor stapte investeerder massaal over op Collateralized Debt Instruments (CDIs), uitgegeven door banken. Dit is een verzameling van gebundelde hypothecaire leningen waarbij investeerders aflossing ontvangen en huizen als onderpand hebben. In deze CDIs zaten niet alleen 'prime' hypothecaire leningen, maar ook zogenaamde rommelhypotheken. Dit zijn hypothecaire leningen met een groot risico op afbetalingsproblemen, terwijl de 'prime' hypothecaire leningen dit risico in veel mindere mate hadden. Ivashina en Scharfstein (2010) stellen dat door Credit Default Swaps de CDIs een veilige investering leken, hiermee wordt het risico op kredietverliezen namelijk gespreid. Echter, toen de rente in 2007 weer ging stijgen konden huizenbezitters hun hypothecaire lening niet meer betalen. Door het grote aanbod huizen dat op de markt kwam, kelderde de huizenprijzen. Opeens waren de CDIs weinig waard en banken en investeerders verloren veel geld.

Om een inschatting te maken hoe groot de kans op wanbetaling is kunnen banken kijken naar kredietbeoordelingen en kredietscores. De grootste kredietbeoordelaars zijn Moody's, Fitch en Standard & Poor's. Hoe hoger de beoordeling, hoe lager de kans op wanbetaling. Kredietbeoordelingen geven de kredietwaardigheid van een bedrijf of overheidsinstantie aan. Bij het screenen van individuele consumenten of kleine bedrijven kan een bank kijken naar kredietscores. Maar omdat in het geval van CDIs het risico op wanbetaling wordt verspreid over banken en investeerders, hadden banken voorafgaand aan de kredietcrisis minder prikkels om hypotheekklanten te screenen. Dit is een moreel gevaar en daarom werden in 2010 nieuwe richtlijnen opgesteld voor instellingen die hypotheekleningen als onderpand uitgeven (Braunstein, 2010). Om aanspraak te maken op een hypothecaire lening moeten hypotheekklanten sinds 2010 namelijk aan bepaalde kredietscores voldoen.

Naast de lakse houding bij het verstrekken van hypothecaire leningen was de marktwaarde van Amerikaanse banken in 2008 lager dan de boekwaarde, een bewijs dat de boekwaarde was opgeblazen (Huizinga & Laeven, 2012). Dit komt voornamelijk door overwaardering van noodlijdende activa. Banken hadden de boekwaarde van vastgoedleningen trager aangepast dan de marktverwachtingen over toekomstige kredietverliezen. Banken rapporteerden systematisch lagere voorzieningen voor kredietverliezen dan nodig, hierdoor hielden zij de boekwaarde kunstmatig hoger. Huizinga en Laeven (2012) stellen dat het kunstmatig hoog houden van de boekwaarde door noodlijdende banken een reden tot bezorgdheid had moeten zijn. Ook zorgde de hoge boekwaarde voor een lastigere beoordeling van de gezondheid van banken.

Door het kunstmatig hoog houden van de boekwaarde was de gezondheid van banken dus lastiger te beoordelen. Maar op basis van verschillende financiële kenmerken kan wel onderscheid gemaakt worden tussen sterke en zwakke banken. Cole & White (2012) hebben aan de hand van het CAMELS rating system onderzocht welke kenmerken van belang zijn bij het beoordelen van banken. Het CAMELS rating system kent 6 categorieën (kapitaaltoereikendheid, activa, managementcapaciteiten, inkomsten, liquiditeit en gevoeligheid). Vooral kapitaaltoereikendheid, activa, inkomsten en liquiditeit zijn belangrijke determinanten bij het onderscheiden van sterke en zwakke banken. Onderzoek naar de financiële crisis in de jaren 80 wees ook al uit dat dit toendertijd belangrijke factoren waren. Banken die investeerden in commerciële vastgoedleningen namen risico's die niet gedekt werden door de kapitaalvereisten. Zowel in de jaren 80 als tijdens de kredietcrisis kelderde de waarde van onroerend goed en in beide gevallen waren de verliezen op deze risicovolle beleggingen groter dan het geld dat beschikbaar was om de verliezen op te vangen. Door de parallellen tussen de twee crises kan niet gezegd worden dat niemand de kredietcrisis zag aankomen. Daarom stelden Cole en White in 2012 dat toekomstig beleid strengere limieten moet leggen op commerciële vastgoedleningen.

In aanloop naar en ten tijde van de kredietcrisis viel de verwerking van de voorziening voor kredietverliezen onder IAS 39 - Financial Instruments: Recognition and Measurement (Deloitte, 2011). Onder IAS 39 vallen financiële instrumenten, financiële activa, financiële passiva en eigenvermogensinstrumenten. De voorziening voor kredietverliezen wordt opgenomen indien sprake is van een bijzondere waardevermindering. IAS 39 stelt dat een bijzondere waardevermindering alleen wordt opgenomen, wanneer het verlies door gebeurtenissen na de eerste verwerking een feit is. Dit wordt ook wel het Incurred Loss model genoemd. Om de hoogte van de kredietverliezen te bepalen moet een entiteit op elke balansdatum beoordelen of sprake is van objectieve aanwijzingen voor bijzondere

waardeverminderingen. Volgens IAS 39 moet de entiteit in het geval sprake is van bijzondere waardeverminderingen een gedetailleerde berekening maken van het waardeverlies, om te bepalen of het verlies moet worden opgenomen. De hoogte van het verlies wordt volgens IAS 39 bepaald op basis van het verschil tussen de boekwaarde van het actief en de contante waarde van de geschatte kasstromen, verdisconteerd tegen de oorspronkelijke effectieve rentevoet van het financiële actief.

Uiteindelijk kon de IASB niet uitvoerig discussiëren over het Incurred Loss model (Kirwin, 2009). Dit kan verklaren waarom na de kredietcrisis werd geconcludeerd dat het gebruik van het Incurred Loss model leidt tot aanzienlijke overschattingen van financiële activa. Onder IAS 39 worden namelijk strikte beperking opgelegd aan de opname van kredietverliezen (Camfferman, 2015). Hierdoor nemen banken een lagere voorziening op dan nodig is om de daadwerkelijke verliezen te dekken. Ook kwam Camfferman (2015) tot de conclusie dat het Incurred Loss model uit IAS 39 niet zou voldoen aan de huidige processtandaarden van de IASB.

2.2 IFRS 9

De opvolger van IAS 39 is op 1 januari 2018 ingevoerd en tot op heden actief: IFRS 9 - Financial Instruments. Bijzondere waardeverminderingen worden onder IFRS 9 anders verwerkt dan onder IAS 39. Onder IAS 39 werd gebruik gemaakt van het Incurred Loss model, waarbij een kredietverlies alleen werd opgenomen wanneer het verlies een feit is. De algemene benadering van IFRS 9 stelt dat de voorziening voor kredietverliezen op twee manieren gewaardeerd kan worden. Namelijk op basis van de 12 maandelijkse verwachte kredietverliezen van het financieel actief, of op basis van de verwachte kredietverliezen over de gehele levensduur van het financieel actief (Deloitte, z.d.). Onder IFRS 9 wordt gebruik gemaakt van het Expected Credit Loss model om de te verwachte kredietverliezen te berekenen. De waardering hiervan moet een waarschijnlijk gewogen bedrag weergeven dat wordt bepaald door een reeks mogelijke uitkomsten te evalueren en verdisconteren. Bij de berekening van de te verwachte kredietverliezen moet rekening gehouden worden met ondersteunende informatie over gebeurtenissen in het verleden, huidige gebeurtenissen en ondersteunende voorspellingen van toekomstige economische omstandigheden. Onder het Expected Credit Loss model moet een entiteit de waarschijnlijkheid op een kredietverlies afwegen tegen de waarschijnlijkheid dat zich geen kredietverlies voordoet.

Om een nieuwe kredietcrisis te voorkomen heeft de IASB vanaf 2018 IFRS 9 verplicht. Loyd (2014) geeft een korte uitleg over de gevolgen van deze invoering voor investeerders. Voorheen heerste onder investeerders de angst dat banken te weinig en te laat een

voorziening voor kredietverliezen zouden opnemen. Volgens de IASB moeten investeerders zich hier geen zorgen meer over te maken. Daarnaast verschaft de drietrapsbenadering die onder IFRS 9 gebruikt wordt relevante informatie voor beleggers

IFRS 9 gebruikt namelijk een drietrapsbenadering om de te verwachten kredietverliezen te berekenen (PwC, 2014). Onder 'stage 1' vallen financiële instrumenten die geen significante toename hebben vertoond in het risico op wanbetaling sinds de eerste opname. Financiële instrumenten die wel een aanzienlijke stijging van het risico op wanbetaling vertonen maar waarvan het kredietverlies nog niet bewezen is, vallen onder 'stage 2'. Als laatste vallen onder 'stage 3' financiële instrumenten die wel objectieve aanwijzingen hebben van een bijzondere waardevermindering.

Humblot (2018) heeft onderzoek gedaan naar de gevolgen van de implementatie van IFRS 9 voor Zuid-Europese banken. Hij stelt dat de verandering van het Incurred Loss model naar een model gebaseerd op verwachtingen in lijn ligt met de wens van de G20 landen. Tot deze landen behoren de Europese Unie en nog 19 landen met de grootste nationale economieën ter wereld. Deze groep wilde namelijk het procyclische karakter van IAS 39 verminderen. Echter zal volgens Humblot (2018) vooral 'stage 2' van de drietrapsbenadering de procycliciteit laten toenemen ten opzichte van IAS 39. Hij waarschuwde zelfs dat het Expected Credit Loss model een economische neergang kan verergeren doordat banken onder IFRS 9 met een toename van risicokosten te maken hebben. Vanwege toenemende kosten daalt het netto resultaat van banken aan het begin van een neergang. Hierdoor vertraagt de economie sneller dan onder IAS 39 wat weer een negatief effect heeft op het bankwezen. Toen op 1 januari 2018 IFRS 9 officieel werd, constateerde Humblot (2018) een toename in de kosten van banken doordat banken een aanvullende voorziening moesten opnemen. De daadwerkelijke toename van de kosten van Spaanse en Portugese banken lag in lijn met de verwachtingen, bij Italiaanse banken viel de toename in kosten hoger uit.

Waar Humblot stelt dat de procycliciteit onder IFRS 9 zal toenemen, stelt Novotny-Farkas (2016) daarentegen dat de procycliciteit juist zal afnemen ten opzichte van IAS 39. Hij heeft onderzoek gedaan naar de mogelijke implicaties van IFRS 9 op de financiële stabiliteit in de Europese Unie. Het Expected Credit Loss model gebruikt meer relevante informatie bij de berekeningen van de te verwachten kredietverliezen. En dat zorgt weer voor het eerder opnemen van grotere voorzieningen. Omdat dit ten koste gaat van het netto resultaat kunnen banken minder bonussen en dividenden uitkeren, het geld gaat dus niet verloren. Volgens Novotny-Farkas (2016) zorgt dit voor een afname van de procycliciteit en minder zorgen over onvoldoende kapitaal tijdens een crisis.

Humblot en Novotny-Farkas zijn het dus niet met elkaar eens over het procyclische karakter van het Expected Credit Loss model. Maar was de kredietcrisis dan minder erg geweest als banken in de jaren voor de crisis volgens het Expected Credit Loss model hadden gerapporteerd? Hashim, Li en O'Hanlon (2019) stellen van niet. De grotere voorziening die wordt opgenomen onder IFRS 9 zou wel een gunstig effect hebben gehad op het verloop van de crisis. Maar de kredietcrisis begon in de Verenigde Staten. Daar werd toendertijd gebruik gemaakt van een systeem dat kredietverliezen al in een vroeg stadium verantwoord, veel eerder dan in andere landen. Daarom had het gebruik van het Expected Credit Loss model de kredietcrisis niet kunnen voorkomen.

2.3 Effect op de resultaten van banken

De kredietcrisis van 2008 ontstond dus doordat de rente omhoog ging en huizenbezitters hun hypothecaire lening niet meer konden aflossen. Op de huizenmarkt ontstond een groot aanbod en hierdoor daalde de huizenprijzen. Het onderpand werd minder waard en hierdoor leden banken grote kredietverliezen. Ondanks dat de corona pandemie op een andere manier is ontstaan, kent deze crisis parallellen met de kredietcrisis. Door de lockdown raakte veel mensen hun baan kwijt en bedrijven liepen veel inkomsten mis. Hierdoor konden leningen niet meer worden terugbetaald. Ook in de corona crisis moeten banken dus rekening houden met een flinke toename van het aantal kredietverliezen.

Het grote verschil tussen de kredietcrisis en de corona crisis is de regelgeving omtrent de voorziening voor kredietverliezen. Gomaa, Kanagaretnam, Mestelman & Shehata (2019) hebben onderzoek gedaan naar de effecten van de verplichte verandering van het Incurred Loss model naar het Expected Credit Loss model. Onder IFRS 9 houden banken een hogere voorziening voor kredietverliezen aan dan onder IAS 39. Het opbouwen van een voorziening brengt extra kosten met zich mee wat ten koste gaat van het netto resultaat van banken. Een lager netto resultaat betekent op zijn beurt lagere ingehouden winsten en dus ook een lager eigen vermogen. Het aanhouden van grotere voorziening in goede economische tijden zorgt in slechte economische tijden wel voor een beter netto resultaat dan wanneer banken het Incurred Loss model zouden gebruiken. Onder IFRS 9 neemt de winstgevendheid dus af in goede economische tijden. Maar volgens Gomaa, Kanagaretnam, Mestelman & Shehata (2019) is het Expected Credit Loss model op de lange termijn beter voor het netto resultaat van banken.

De winstgevendheid van banken is ook belangrijk voor investeerders. Daarom hebben Onali, Ginesti, Cardillo & Torluccio (2021) onderzoek gedaan naar de reactie van de markt op de aankondiging van het Expected Credit Loss model. De markt reageerde over het algemeen positief op IFRS 9. Vooral banken met een lagere winstgevendheid, hoger systeemrisico en een hoger risico op staatsschulden stonden in de belangstelling van investeerders na de aankondiging. Dit omdat beleggers inzagen dat onder IFRS 9 de kwaliteit van financiële verslaggeving zou verbeteren. Onder IAS 39 konden banken nog opportunistisch te werk gaan, omdat zij in goede tijden niet verplicht waren geld opzij te zetten voor toekomstige kredietverliezen. Met IFRS 9 is dit wel verplicht. Naast de verbeterde tijdige opname van bijzondere waardevermindering versterkt IFRS 9 het bankkapitaal. Het Expected Credit Loss model verkleint namelijk de kans op een te hoge opgave van winsten. Ondanks dat de winsten op korte termijn afnemen, is het Expected Credit Loss model op de lange termijn het betere model. Daarom was de reactie van de markt over het algemeen positief.

2.4 Mogelijke gevolgen corona pandemie

Onder normale omstandigheden daalt de winstgevendheid van banken dus op de korte termijn, terwijl het Expected Credit Loss model op de lange termijn voor een beter netto resultaat zorgt. Maar de huidige corona pandemie is een uitzonderlijke situatie. Op de jaarverslagen over het boekjaar 2019 heeft de corona crisis nog weinig invloed. In een onderzoek uit 2020 stelden El Barnoussi, Howieson & Van Beest (2020) dat corona in de jaarverslagen over het boekjaar 2020 corona wel een grote rol zal spelen. De crisis brengt namelijk grote onzekerheid met zich mee en de mogelijke negatieve gevolgen op de financiële stabiliteit kunnen aanzienlijk zijn. Echter hebben toezichthouders met betrekking tot de voorziening voor kredietverliezen het bankwezen aangemoedigd om de gevolgen van de corona crisis te bagatelliseren (ECB, 2020). Het Expected Credit Loss model kijkt namelijk naar de lange termijn verwachtingen over kredietverliezen en de lange termijn verwachtingen zijn uiterst onzeker. Voor gebruikers van de jaarrekeningen is het van belang dat de verwachtingen die wel worden gedaan, voorzien zijn van complete informatie. Daarom is het volgens de toezichthouders beter als de verwachtingen voor kredietverliezen in het jaarverslag voldoen aan 'kwaliteit boven kwantiteit'. Desondanks blijkt uit twee onderzoeksrapporten dat Europese banken rekening moeten houden met meer dan 400 miljard euro aan kredietverliezen in de komende jaren (Cruise & Jones, 2020). Daarnaast hebben Amerikaanse banken wel al miljarden dollars opzij gezet in het tweede kwartaal van 2020 voor toekomstige kredietverliezen (Business Insider Nederland, 2020).

Waar Humblot (2018) en Novotny-Farkas (2016) verschillen in mening over de procycliciteit van IFRS 9, hebben Espinosa, Ormazabal & Sakasai (2020) gekeken naar het potentiële procyclische effect van IFRS 9 tijdens de corona pandemie. Een procyclisch effect van IFRS 9 kan namelijk de economische schade door de corona crisis doen vergroten. Banken worden door het Expected Credit Loss model gedwongen om de voorziening voor kredietverliezen te verhogen. Dit leidt tot onder andere lagere netto resultaten en kredietkrimp, terwijl juist kredietverlening nodig is in tijden van crisis. Door kredietverlening kan meer geld worden geïnvesteerd in de economie, wat nodig is om uit de corona crisis te komen. Espinosa, Ormazabal & Sakasai (2020) concluderen dat het procyclische effect van IFRS 9 beperkt zal blijven als de lockdowns van korte duur zijn. Hoe langer de lockdowns duren, hoe sterker het procyclische effect van IFRS 9 wordt. Desondanks hebben Europese banken in hun eerste kwartaalresultaten van 2021 de verwachtingen van analisten overtroffen (Ponthus, 2021). Onder andere door flinke afnames van de voorzieningen voor kredietverliezen. De lange termijn verwachtingen over kredietverliezen zijn begin 2021 minder erg dan eind 2020.

2.5 Hypotheses

De eerste hypothese vloeit voort uit de artikelen van Loyd (2014), Humblot (2018) en Novotny-Farkas (2016). Zij zijn het niet allemaal met elkaar eens zijn over de gevolgen van de invoering van IFRS 9. Desondanks stellen zij wel dat de voorziening voor kredietverliezen toeneemt onder het Expected Credit Loss model ten opzichte van het Incurred Loss model. Omdat IFRS 9 op 1 januari 2018 actief is geworden, moet de voorziening in 2018 zijn toegenomen. De eerste hypothese luidt dan ook als volgt:

Hypothese 1: De voorziening voor kredietverliezen van banken is in 2018 toegenomen ten opzichte van 2017.

Op basis van Barnoussi, Howieson & Beest (2020) kan een tweede hypothese geformuleerd worden. Zij stellen dat financiële toezichthouders banken hebben geadviseerd om de gevolgen van de corona crisis op kredietverliezen te bagatelliseren in de jaarverslagen van 2020. Dit omdat nog grote onzekerheid heerst over de lange termijn verwachtingen en investeerders niks hebben aan op onvolledige informatie gebaseerde voorspellingen. De tweede hypothese luidt dan ook als volgt:

Hypothese 2: De corona pandemie heeft niet geleid tot een toename op de voorziening voor kredietverliezen in 2020 ten opzichte van 2019.

Op het moment van schrijven zit de wereld al in 2021. Espinosa, Ormazabal & Sakasai (2020) stelden aan het begin van de pandemie dat hoe langer de lockdowns duren, hoe groter het procyclische effect van IFRS 9. Maar toch wisten Europese banken hogere winsten dan verwacht te boeken in het eerste kwartaal van 2021 (Ponthus, 2021). Dit kwam voornamelijk door afnames van de voorziening voor kredietverliezen. Om de stelling van Espinosa, Ormazabal & Sakasai (2020) te toetsen luidt de derde hypothese als volgt:

Hypothese 3: De voorziening voor kredietverliezen van banken is in het eerste kwartaal van 2021 toegenomen ten opzichte van eind 2020.

Zowel Gooma, Kanagaretnam, Mestelman & Shehata (2019) als Onali, Ginesti, Cardillo & Torluccio (2021) stellen dat de winstgevendheid van banken onder IFRS 9 toeneemt ten opzichte van IAS 39 in slechte economische tijden. Als de voorziening voor kredietverliezen in 2008 sterker is toegenomen dan in 2020, heeft IFRS 9 in slechte economische tijden een positief effect op de winstgevendheid van banken. Om dit te testen luidt de vierde en laatste hypothese als volgt:

Hypothese 4: De voorziening voor kredietverliezen van banken is in 2020 minder toegenomen dan in 2008 ten opzichte van het voorgaande jaar.

Hoofdstuk 3: Data & methodologie

3.1 Data

Dit onderzoek heeft betrekking op de 20 grootste Europese banken. Dit wordt bepaald op basis van de totale activa op 31 december 2019. De totale activa zijn namelijk een goede graadmeter om de grootte van een bank te beoordelen (Schildbach, 2017). Daarnaast is het Expected Credit Loss model op 1 januari 2018 actief geworden en was eind 2019 nog geen sprake van COVID-19 in Europa. Daarom is gekozen voor eind 2019, de totale activa van banken was al gebaseerd op de nieuwe regelgeving, maar nog niet aangetast door de corona crisis. De lijst met 20 grootste Europese banken die gebruikt worden in het onderzoek is afkomstig van S&P Global Market Intelligence (2020). Dit is een bedrijf dat gespecialiseerd is in financiële informatie en analyses. In de top 20 staat de Zwitserse bank Credit Suisse Group, deze bank rapporteert niet volgens IFRS maar volgens US GAAP. De voorziening voor kredietverliezen wordt onder US GAAP door middel van het Current Expected Credit Loss model berekend. Dit model lijkt veel op het Expected Credit Loss model, maar de modellen zijn niet helemaal hetzelfde (Deloitte, 2016). Daarom is Credit Suisse Group buiten het onderzoek gelaten. De bank Crédit Agricole behoort ook tot de top 20 grootste Europese banken. De benodigde data van Crédit Agricole voor dit onderzoek zijn echter niet beschikbaar. Daarom is besloten om deze bank niet mee te nemen in het onderzoek. Hierdoor blijft een populatie van 18 banken over. Zie tabel 1 voor de lijst met de 18 Europese banken op basis van totale activa op 31 december 2019.

Tabel 1

Populatie (bedragen in miljoenen €)

Bank	Totale activa	Bank	Totale activa
1. HSBC	2.419.470	10. ING Groep	891.740
2. BNP Paribas	2.164.710	11. UBS Group	866.310
3. Banco Santander	1.517.270	12. UniCredit	855.650
4. Société Générale	1.356.300	13. Royal Bank of Scotland Group	853.320
5. Barclays	1.345.680	14. Crédit Mutuel Group	852.560
6. Groupe BPCE	1.338.060	15. BBVA	696.930
7. Deutsche Bank	1.297.670	16. Standard Chartered	641.950
8. Lloyds Banking Group	984.150	17. Rabobank	590.600
9. Intesa Sanpaolo	942.630	18. DZ Bank	559.000

De benodigde data voor dit onderzoek zijn verzameld uit jaarrekeningen van banken uit de populatie. Van elke bank wordt het gerapporteerde bedrag aan voorziening voor kredietverliezen opgeslagen. Voor de eerste hypothese worden data uit de jaarrekeningen van 2018 gehaald. Data uit de jaarrekeningen van 2020 zijn nodig voor de tweede hypothese. Voor de derde hypothese worden data verzameld uit de eerste kwartaalresultaten van 2021. Crédit Mutuel, Rabobank en DZ Bank brengen enkel halfjaarlijkse resultaten naar buiten, deze banken rapporteren dus geen kwartaalresultaten. BNP Paribas, Groupe BPCE, Intesa Sanpaolo en UniCredit rapporteren alleen de grootte de voorziening voor kredietverliezen voor het eerste kwartaal, maar niet de totale voorziening voor kredietverliezen. Aangezien de totale voorziening nodig is voor dit onderzoek, kunnen bovengenoemde zeven banken niet meegenomen worden in het toetsen van de derde hypothese. Voor de vierde hypothese zijn de jaarrekeningen uit 2008 nodig. De jaarrekeningen van Groupe BPCE zijn tot en met 2010 beschikbaar. Deze bank wordt dus niet wordt meegenomen bij het toetsen van de vierde hypothese.

De banken zijn opgesplitst in twee groepen. De 9 banken met de relatief grootste voorzieningen voor kredietverliezen ten opzichte van totale activa in 2019 behoren tot de grote groep. De banken met een relatief kleine voorziening ten opzichte van totale activa behoren tot de kleine groep. Het aandeel voorzieningen ten opzichte van totale activa in 2019 is weergegeven in de kolom 'aandeel' uit tabel 2. De lijn tussen Royal Bank of Scotland Group en Lloyds Banking Group geeft de splitsing tussen de grote en kleine groep aan die gehanteerd wordt. Door de populatie in twee groepen op te delen wordt geprobeerd een onderscheid te maken tussen consumenten- en investeringsbanken. Een groot deel van de omzet van consumentenbanken wordt behaald door kredietverstrekking, terwijl investeringsbanken vooral diensten leveren op financiële markten (Spierdijk, 2014). Daarom zullen consumentenbanken een relatief grotere voorziening voor kredietverliezen hebben ten opzichte van totale dan investeringsbanken. In tabel 2 zijn de gevonden data uit de jaarrekeningen weergegeven.

Tabel 2*Voorziening voor kredietverliezen (bedragen in miljoenen €)*

Bank	aandeel	Q1 2021	2020	2019	2018	2017	2008	2007
BBVA	1,78%	12.613	12.105	12.402	12.264	12.748	2.941	1.903
Banco Santander	1,51%	24.034	24.272	22.965	24.061	19.906	5.976	3.470
Crédit Mutuel Group*	0,99%		9.611	8.444	8.109	7.016	6.796	2.965
Standard Chartered	0,90%	6.213	6.613	5.783	6.428	5.180	1.321	761
Société Générale	0,81%	12.000	11.962	10.976	11.673	12.876	12.148	8.415
Rabobank*	0,67%		4.700	3.940	3.735	5.594	3.229	2.355
ING Groep	0,52%	5.866	5.854	4.646	4.568	4.628	2.611	2.001
Barclays	0,49%	8.829	9.399	6.630	7.041	4.652	4.584	2.306
Royal Bank of Scotland Group	0,44%	5.794	6.186	3.792	3.368	3.814	9.451	4.956
LLoyds Banking Group	0,42%	6.194	6.860	4.161	4.448	3.498	3.727	2.194
DZ Bank*	0,41%		2.320	2.277	2.305	2.794	1.769	1.511
UniCredit**	0,41%		5.528	3.478	2.662	2.091	3.700	2.152
HSBC	0,38%	13.583	15.566	9.243	9.111	7.532	22.788	17.257
Deutsche Bank	0,32%	4.950	4.946	4.093	4.259	3.912	1.938	1.705
Intesa Sanpaolo**	0,22%		4.190	2.106	2.471	2.937	2.566	1.506
BNP Paribas**	0,12%		5.358	2.649	2.490	2.852	5.786	1.762
UBS Group	0,12%	1.378	1.468	1.029	1.054	815	2.927	1.031
Groupe BPCE***	0,10%		2.998	1.316	1.228	1.333		

* Geen Q1 2021 resultaten, enkel halfjaarlijkse resultaten

** Geen totale voorziening, enkel voor Q1

*** Geen totale voorziening, enkel voor Q1. Data over 2008 en 2007 niet beschikbaar

3.2 Methodologie

Om te achterhalen wat het effect van de corona pandemie op de voorziening voor kredietverliezen van de 20 grootste Europese banken is, zal een kwantitatief onderzoek gedaan worden. Hiervoor zijn data verzameld uit de eerste kwartaalresultaten van 2021 en de jaarrekeningen van 2020, 2018, 2017 en 2008. Gekeken is naar de bedragen die banken toe hebben gerekend aan hun voorziening voor kredietverliezen. Allereerst zal voor elke hypothese de procentuele verandering ten opzichte van de vorige periode berekend worden. Hiervoor zijn de volgende formules opgesteld:

$$\text{Hypothese 1: } \Delta\% \text{voorziening} = (\Sigma_{2018} - \Sigma_{2017}) \div \Sigma_{2017} \times 100$$

$$\text{Hypothese 2: } \Delta\% \text{voorziening} = (\Sigma_{2020} - \Sigma_{2019}) \div \Sigma_{2019} \times 100$$

$$\text{Hypothese 3: } \Delta\% \text{voorziening} = (\Sigma_{Q1,2021} - \Sigma_{2020}) \div \Sigma_{2020} \times 100$$

$$\text{Hypothese 4: } \Delta\% \text{voorziening} = (\Sigma_{2008} - \Sigma_{2007}) \div \Sigma_{2007} \times 100$$

Vervolgens wordt voor elke hypothese de gemiddelde verandering van de voorziening voor kredietverliezen en de standaardafwijking onderzocht. Aan de hand van deze gegevens kan voor elke bank een Z-score worden berekend. Op basis van de Z-scores kunnen significante afwijkingen van het gemiddelde gevonden worden. De formule die gebruikt wordt om de Z-score te berekenen is als volgt:

$$Z = (X_i - \mu) \div \sigma$$

X_i = Waargenomen toename van bank i

μ = Gemiddelde toename van de populatie

σ = Standaardafwijking van de populatie

Elke Z-score heeft een bijbehorende P-waarde. Dit is de kans dat de procentuele verandering van een bank afwijkt van de gemiddelde procentuele verandering. Voor dit onderzoek wordt een significantieniveau van 5% gehanteerd. Wanneer de P-waarde dus kleiner dan 0,025 of groter dan 0,975 is, wijkt de bank significant af van het gemiddelde.

Hoofdstuk 4: Resultaten

4.1 Beschrijvende statistieken

In tabel 3 zijn voor elk van de vier hypothesen de beschrijvende statistieken weergegeven van de totale populatie, groep met het grootste aandeel voorziening ten opzichte van totale activa en de groep met het kleinste aandeel voorziening ten opzichte van totale activa. De procentuele verandering van de voorziening is berekend op basis van de formules uit de methodologie. Daarnaast is voor elke bank individueel de procentuele verandering berekend. Daarop zijn het gemiddelde, de mediaan, minimale waarde, maximale waarde en standaardafwijking gebaseerd. Wat onder andere opvalt is de lage N voor het eerste kwartaal van 2021. Zoals eerder uitgelegd komt dit doordat een aantal banken alleen halfjaarlijkse resultaten naar buiten brengen. Daarnaast brengen een aantal banken alleen bedragen voor het eerste kwartaal naar buiten zonder de totale waarde van de voorziening te noemen. Ook vallen de grote standaarddeviaties in 2020, 2018 en 2008 op. Dit betekent dat tussen de banken grote onderlinge verschillen bestaan omtrent de veranderingen van de voorziening voor kredietverliezen. Aan de hand van de beschrijvende statistieken zal voor elk van de vier jaartallen gekeken worden welke banken binnen de twee groepen significant afwijken van de gemiddelde procentuele verandering. Dit wordt gedaan door middel van Z-scores.

Tabel 3

Beschrijvende statistieken

	$\Delta\%$ voorziening	Gemiddelde	Mediaan	Min	Max	σ	N
Q1 2021 (totaal)	-3,59%	-3,93%	-6,05%	-12,74%	4,20%	0,051	11
Q1 2021 (groot)	-1,36%	-2,10%	-0,98%	-6,34%	4,20%	0,041	7
Q1 2021 (klein)	-9,48%	-7,12%	-7,92%	-12,74%	0,08%	0,055	4
2020 (totaal)	27,30%	43,18%	33,88%	-2,39%	127,43%	0,383	18
2020 (groot)	13,98%	21,18%	14,35%	-2,39%	63,13%	0,202	9
2020 (klein)	62,21%	65,18%	64,86%	1,89%	127,81%	0,403	9
2018 (totaal)	6,81%	6,23%	3,79%	-33,23%	51,35%	0,219	18
2018 (groot)	6,32%	5,84%	-1,30%	-33,23%	51,35%	0,248	9
2018 (klein)	8,15%	6,63%	8,87%	-17,50%	29,33%	0,201	9
2008 (totaal)	61,82%	77,54%	70,39%	13,67%	222,38%	0,575	17
2008 (groot)	68,40%	70,11%	72,22%	30,48%	129,21%	0,322	9
2008 (klein)	55,23%	85,91%	70,13%	13,67%	228,38%	0,788	8

4.2 Invoering IFRS 9

In 2017 maakte banken nog gebruik van het Incurred Loss model bij de berekening van de voorziening voor kredietverliezen. Vanaf 1 januari 2018 is IFRS 9 actief, sindsdien moet de voorziening voor kredietverliezen worden berekend op basis van het Expected Credit Loss model. Eind 2018 was de totale gezamenlijke voorziening voor kredietverliezen 6,81% groter dan eind 2017. De gezamenlijke voorziening van de grote groep is met 6,32% toegenomen en die van de kleine groep met 8,15%. Deze percentages geven een vertekend beeld, de invoering van IFRS 9 heeft waarschijnlijk geleid tot een grotere toename van de voorziening. Een aantal banken rapporteerde eind 2018 namelijk een lagere voorziening voor kredietverliezen dan eind 2017. Van deze banken hebben Société Générale, ING Groep, Rabobank en Royal Bank of Scotland in de jaarrekeningen van 2018 een hermeting van de voorziening op 1 januari 2018 weergegeven. De bedragen zijn samengevat in tabel 4. Hieruit blijkt dat de dalingen van de voorziening voornamelijk toe te rekenen zijn aan mutaties die gedurende 2018 hebben plaatsgevonden. De hermeting heeft alleen bij Rabobank geleid tot een daling, dit komt door een herclassificatie van financiële activa. De hermeting naar IFRS 9 zorgde voor een toename van 227. Dus ook deze daling geeft een vertekend beeld. Wanneer de bedragen uit tabel 4 worden meegenomen in plaats van de bedragen op 31 december 2018 veranderen de procentuele veranderingen ook. De totale gezamenlijke voorziening stijgt dan met 11,33% en die van de grote groep met 12,49%. In tabel 5 zijn de Z-scores en bijbehorende P-waardes van de grote en kleine groep weergegeven. Geen van de banken wijkt significant af van de groepsgemiddelden.

De algemene verwachting was dat banken onder het Expected Credit Loss model een grotere voorziening opbouwen dan onder het Incurred Loss model (Gomaa, Kanagaretnam, Mestelman & Shehata, 2019). Dit onderzoek bevestigt die verwachtingen, de voorzieningen van banken zijn toegenomen door de verandering naar IFRS 9.

Tabel 4

Hermeting van de voorziening voor kredietverliezen

Bank	1-1-2018 (IFRS 9)	31-12-2017 (IAS 39)	$\Delta\%$ voorziening
Société Générale	13.664	12.876	6,12%
Rabobank	4.517	5.594	-19,25%
ING Groep	5.423	4.628	17,18%
Royal Bank of Scotland Group	4.448	3.814	16,62%
Totaal	28.052	26.912	4,24%

Tabel 5*Z-scores voor verandering 2018 ten opzichte van 2017*

Bank (groot)	Z	P	Bank (klein)	Z	P
1. BBVA	-0,39	0,34827	1. Lloyds Banking Group	1,02	0,84614
2. Banco Santander	0,61	0,72907	2. DZ Bank	-1,20	0,11507
3. Crédit Mutuel Group	0,39	0,65173	3. UniCredit	1,03	0,84849
4. Standard Chartered	0,74	0,77035	4. HSBC	0,71	0,76115
5. Société Générale	-0,61	0,27093	5. Deutsche Bank	0,11	0,54380
6. Rabobank	-1,57	0,05821	6. Intesa Sanpaolo	-1,12	0,13136
7. ING Groep	-0,29	0,38591	7. BNP Paribas	-0,96	0,16853
8. Barclays	1,83	0,96638	8. UBS Group	1,13	0,87076
9. Royal Bank of Scotland Group	-0,71	0,23885	9. Groupe BPCE	-0,72	0,23576

4.3 Effect corona pandemie

In 2020 kreeg de wereld te maken met COVID-19 en wereldwijd kwamen economieën stil te liggen door lockdowns. Uit dit onderzoek blijkt dat de totale gezamenlijke voorziening voor kredietverliezen in 2020 met 27,30% is toegenomen ten opzichte van 2019. De gezamenlijke voorziening van de grote groep is met 13,98% toegenomen en die van de kleine groep met 62,21%. Een mogelijke verklaring voor dit verschil kan zijn dat de banken uit de grote groep een strengere screening hebben bij het verstrekken van krediet. Hierdoor neemt de kans op kredietverliezen af waardoor de voorziening minder hard stijgt dan van banken uit de kleine groep. Als kredietverstrekking maar een relatief kleine bron van inkomen is, zijn de prikkels voor een strenge screening van klanten ook minder. In slechte economische tijden neemt de voorziening dan harder toe, omdat de bank ook meer kredietverliezen verwacht. Ook de splitsing van consumenten- en investeringsbanken die geprobeerd is te maken, is onderdeel van de mogelijke verklaring. Mogelijk hebben consumentenbanken een strengere screening van klanten dan investeringsbanken, omdat kredietverstrekking een relatief groot deel van de omzet is. In tabel 6 zijn de Z-scores en bijbehorende P-waardes van de grote en kleine groep weergegeven. Royal Bank of Scotland had te maken met een toename van 63,13% en wijkt hiermee significant af van het gemiddelde van de grote groep. Van de grote groep heeft Royal Bank of Scotland het kleinste aandeel voorziening ten opzichte van totale activa. Wat opvalt is dat hoe kleiner het aandeel voorziening ten opzichte van totale activa, hoe groter de toename van de voorziening in 2020. Daardoor is het gemiddelde van de kleine groep ook groter dan van de grote groep. Dit kan een mogelijke verklaring zijn waarom de 63,13% toename van Royal Bank of Scotland significant afwijkt van het groepsgemiddelde.

De ECB (2020) heeft banken aangemoedigd de gevolgen van de corona pandemie op de voorziening voor kredietverliezen te bagatelliseren. Toch was de verwachting dat Europese

banken de komende jaren rekening moeten houden met veel extra kredietverliezen (Cruise & Jones, 2020). De resultaten uit dit onderzoek bevestigen die verwachtingen. Banken hebben in 2020 grote reserves opgebouwd om toekomstige kredietverliezen op te bouwen.

Tabel 6

Z-scores voor verandering 2020 ten opzichte van 2019

Bank (groot)	Z	P	Bank (klein)	Z	P
1. BBVA	-1,17	0,12100	1. Lloyds Banking Group	-0,01	0,49601
2. Banco Santander	-0,77	0,22065	2. DZ Bank	-1,57	0,05821
3. Crédit Mutuel Group	-0,36	0,35942	3. UniCredit	-0,15	0,44034
4. Standard Chartered	-0,34	0,36693	4. HSBC	0,08	0,53188
5. Société Générale	-0,60	0,27425	5. Deutsche Bank	-1,10	0,13567
6. Rabobank	-0,09	0,46414	6. Intesa Sanpaolo	0,84	0,79955
7. ING Groep	0,24	0,59483	7. BNP Paribas	0,92	0,82121
8. Barclays	1,02	0,84614	8. UBS Group	-0,56	0,28774
9. Royal Bank of Scotland Group	2,08	0,98124*	9. Groupe BPCE	1,56	0,94062

* Significant (5%)

4.4 Eerste kwartaalresultaten

In 2021 begonnen de eerste landen met het vaccineren van de bevolking. Toch was nog sprake van strenge lockdowns. De totale gezamenlijke voorziening voor kredietverliezen is in het eerste kwartaal van 2021 met 3,59% afgenomen ten opzichte van eind 2020. De gezamenlijke voorziening van de grote en kleine groep zijn met respectievelijk 1,36% en 9,48% afgenomen. In tabel 7 zijn de Z-scores en P-waardes van de twee groepen weergegeven. Binnen de dataset is geen sprake van significante afwijkingen.

Wanneer lockdowns langer duren, wordt het procyclische effect van IFRS 9 sterker (Espinosa, Ormazabal & Sakasai, 2020). Gegeven deze informatie werd verwacht dat de voorzieningen voor kredietverliezen in het eerste kwartaal van 2021 zouden toenemen ten opzichte van eind 2020. Deze verwachtingen worden door dit onderzoek ontkracht. De voorzieningen zijn in het eerste kwartaal tegen de verwachtingen in afgenomen. Een mogelijke verklaring hiervoor is het feit dat Europese landen in het eerste kwartaal van 2021 zijn begonnen met vaccineren (Nardelli, 2021). Vaccineren wordt gezien als het begin van het einde van de pandemie. Banken zien de toekomst dus rooskleuriger in dan eind 2020 toen nog niet op grote schaal werd gevaccineerd. Aangezien de hoogte van de voorziening wordt gebaseerd op verwachtingen kan dit mogelijk een verklaring zijn voor de afname van de voorzieningen.

Tabel 7*Z-scores voor verandering van Q1 2021 ten opzichte van 2020*

Bank (groot)	Z	P	Bank (klein)	Z	P
1. BBVA	1,53	0,93699	1. Lloyds Banking Group	-0,47	0,31918
2. Banco Santander	0,27	0,60642	2. HSBC	-1,02	0,15386
3. Standard Chartered	-0,96	0,16853	3. Deutsche Bank	1,31	0,90490
4. Société Générale	0,59	0,72240	4. UBS Group	0,18	0,57142
5. ING Groep	0,56	0,71226			
6. Barclays	-0,96	0,16853			
7. Royal Bank of Scotland Group	-1,03	0,15151			

4.5 Kredietcrisis

Tijdens de kredietcrisis van 2008 konden huizenbezitters hun hypothecaire lening niet terugbetalen waardoor banken grote kredietverliezen leden. Na de kredietcrisis werd geconcludeerd dat onder IAS 39 lagere voorziening wordt opgebouwd dan nodig. Daarom is IFRS 9 ontwikkeld, onder het Expected Credit Loss model wordt de voorziening gebaseerd op verwachte kredietverliezen. Dit zou banken beter moeten voorbereiden op slechte economische tijden. Waar tijdens de corona pandemie de voorziening voor kredietverliezen met 27,30% toenam, steeg de voorziening in 2008 met 61,82% ten opzichte van 2007. De voorziening van de grote groep steeg met 68,40% en die van de kleine groep met 55,23%. Dit in tegenstelling tot 2020, toen de voorziening van de grote groep minder hard steeg. In tabel 8 zijn de Z-scores en P-waardes van de banken weergegeven. BNP Paribas wijkt significant af van het gemiddelde. De voorziening van deze Franse bank steeg met 228,38%, dit is een stuk hoger dan het gemiddelde van de kleine groep. Een mogelijke verklaring hiervoor is de screening van BNP Paribas van klanten bij het verstrekken van krediet. BNP Paribas is na HSBC de bank met de grootste totale activa eind 2019. De voorziening voor kredietverliezen was maar 0,12% van de totale activa, dit percentage is geen prikkel voor een strenge screening van klanten.

Gomaa, Kanagaretnam, Mestelman & Shehata (2019) stellen dat onder IFRS 9 de winstgevendheid van banken in goede economische tijden daalt ten opzichte van IAS 39, maar in slechte economische tijden juist stijgt. Volgens de literatuur moet de voorziening voor kredietverliezen in 2008 dus sterker zijn toegenomen dan in 2020. Het opbouwen van een voorziening brengt namelijk kosten met zich mee en hoe hoger de kosten, hoe lager de winst. De resultaten uit dit onderzoek komen overeen met de literatuur, in 2020 was sprake van een kleinere toename dan in 2008 wat de winstgevendheid doet toenemen in vergelijking met IAS 39.

Tabel 8*Z-scores voor verandering 2008 ten opzichte van 2007*

Bank (groot)	Z	P	Bank (klein)	Z	P
1. BBVA	-0,48	0,31561	1. Lloyds Banking Group	0,19	0,57535
2. Banco Santander	0,07	0,52790	2. DZ Bank	-0,48	0,31561
3. Crédit Mutuel Group	1,83	0,96638	3. UniCredit	0,21	0,58317
4. Standard Chartered	0,11	0,54380	4. HSBC	-0,29	0,38591
5. Société Générale	-0,80	0,21186	5. Deutsche Bank	-0,53	0,29806
6. Rabobank	-1,02	0,15386	6. Intesa Sanpaolo	0,19	0,57535
7. ING Groep	-1,23	0,10935	7. BNP Paribas	2,20	0,98610*
8. Barclays	0,89	0,81327	8. UBS Group	1,63	0,94845
9. Royal Bank of Scotland Group	0,64	0,73891			

* Significant (5%)

Hoofdstuk 5: Conclusie & discussie

5.1 Conclusie

Het aantal gevaccineerde mensen stijgt momenteel exponentieel en met de zomer in aantocht versoepelen steeds meer Europese landen hun maatregelen. De ergste fase van de corona pandemie lijkt voorbij. Ook beleggers lijken vertrouwen te hebben in de toekomst. Waar de Dow Jones index na de beurscrash in maart 2020 op 18592,90 punten stond, waren dat een jaar later alweer 32731,20 punten. Toch heeft de crisis een grote impact op de wereld gehad, waardoor onder andere hypotheekverstrekkers te maken kregen met kredietverliezen.

De vorige grote economische crisis was de kredietcrisis, banken hadden toen te weinig reserves om de verliezen te dekken. Het tekort aan reserves kwam voornamelijk door IAS 39. Onder het Incurred Loss model wordt namelijk een lagere voorziening voor kredietverliezen opgebouwd dan nodig (Camfferman, 2015). Om dit probleem in de toekomst te voorkomen is IFRS 9 ontwikkeld. Onder IFRS 9 baseren banken de voorziening voor kredietverliezen op het Expected Credit Loss model (Deloitte, z.d.). Dit nieuwe model zou leiden tot een lagere winstgevendheid in goede economische tijden, maar grotere winsten in slechte economische tijden (Gomaa, Kanagaretnam, Mestelman & Shehata, 2019). Anderen stelden weer dat door het procyclische effect van IFRS 9 de winsten in slechte economische tijden juist lager uitvallen dan onder IAS 39 (Humblot, 2018). Zo zou volgens (Espinosa, Ormazabal & Sakasai, 2020) de voorziening voor kredietverliezen van banken toenemen naarmate de coronalockdowns langer duren.

Om de literatuur te testen zijn vier hypotheses opgesteld. De eerste hypothese stelt dat de voorziening voor kredietverliezen in 2018 is toegenomen ten opzichte van 2017. De totale gezamenlijke voorziening van de banken is met 6,81% toegenomen, de eerste hypothese wordt dus aangenomen. De tweede hypothese toetst of de corona pandemie niet heeft geleid tot een significante toename op de voorziening voor kredietverliezen. In 2020 is de totale gezamenlijke voorziening van de banken met 27,30% toegenomen ten opzichte van 2019. De pandemie heeft dus wel degelijk tot een toename geleid van de voorziening. De tweede hypothese wordt daarom verworpen. De derde hypothese test of de voorziening voor kredietverliezen in het eerste kwartaal van 2021 is toegenomen ten opzichte van 2020. De totale gezamenlijke voorziening voor kredietverliezen is met 3,59% afgenomen in het eerste kwartaal. Ook deze hypothese wordt dus verworpen. De laatste hypothese stelt dat de voorziening voor kredietverliezen in 2020 minder is toegenomen dan in 2008. Dit om te testen of de winstgevendheid van banken onder IFRS 9 hoger is dan onder IAS 39. De totale voorziening steeg in 2020 met 27,30% terwijl in 2008 sprake was van een toename

van 61,82%. De vierde hypothese wordt dus aangenomen. Met behulp van de vier hypothesen kan een antwoord worden gegeven op de volgende onderzoeksvraag:

“Wat zijn de gevolgen van de corona pandemie op de voorziening voor kredietverliezen van de 20 grootste Europese banken in 2020?”

De corona pandemie heeft de gezamenlijke voorziening voor kredietverliezen van de 18 banken uit populatie in 2020 met 27,30% doen toenemen ten opzichte van 2019. De pandemie had vooral effect op banken met een relatief kleine voorzieningen ten opzichte van totale activa. Deze banken hadden namelijk te maken met een toename van 62,21%, terwijl banken met relatief grote voorzieningen een toename van 19,93% zagen. De verwachtingen van Europese banken over toekomstige kredietverliezen waren in het eerste kwartaal van 2021 een stuk rooskleuriger dan eind 2020. In het eerste kwartaal is de totale gezamenlijke voorziening namelijk met 3,59% afgenomen.

5.2 Discussie

Dit onderzoek kent een aantal tekortkomingen. Zo is in de dataset sprake van meerdere lege plekken, vooral met betrekking tot de eerste kwartaalresultaten van 2021. Dit kan een vertekend beeld geven van de werkelijkheid. Vervolgonderzoek kan dit probleem oplossen door banken in het onderzoek mee te nemen die wel bruikbare eerste kwartaalresultaten naar buiten brengen. Ook kan vervolgonderzoek in plaats van naar de eerste kwartaalresultaten naar de jaarverslagen van 2021 kijken. De verwachting is dat in 2021 de corona maatregelen wereldwijd steeds verder worden versoepeld. Economieën gaan waarschijnlijk weer open en dat zal een positief effect hebben op de voorziening voor kredietverliezen. De data uit de jaarverslagen van 2021 zullen dus een nieuwe fase van de corona pandemie omvatten. Ook is in dit onderzoek niet gekeken naar de verschillende landen waar banken vandaan komen, dit is ook een tekortkoming. Vervolgonderzoek kan dit wel doen om uit te vinden welke landen de beste en slechtste steunmaatregelen hebben getroffen voor hun banken.

Bibliografie

- Allen, F., Carletti, E., & Gu, X. (2014). The Roles of Banks in Financial Systems. *The Oxford Handbook of Banking*, 2, 1-27.
- Braunstein, S.F. (2010). Credit scoring. Geraadpleegd via <https://www.federalreserve.gov/newsevents/testimony/braunstein20100323a.htm>
- Business Insider Nederland (2020). Cijfers Amerikaanse banken zetten de toon: beurshandelaren verdienen miljarden, maar banken reserveren ook miljarden voor brakke leningen. Geraadpleegd via <https://www.businessinsider.nl/cijfers-jpmorgan-citigroup-wells-fargo-banken-coronavirus/>
- Camfferman, K. (2015). The Emergence of the 'Incurred-Loss' Model for Credit Losses in IAS 39. *Accounting in Europe*, 12(1), 1-35.
- Cole, R. A., & White, L. J. (2012). Déjà Vu All Over Again: The Causes of U.S. Commercial Bank Failures This Time Around. *Journal of Financial Services Research*, 42(1), 5-29.
- Cruise, S. & Jones, H. (2020). European banks face more than 400 billion euros in COVID loan losses. *Reuters*. Geraadpleegd via <https://www.reuters.com/article/uk-health-coronavirus-europe-banks-idUSKCN24M164>
- Deloitte (z.d.). IFRS 9 - Financial Instruments. Geraadpleegd via <https://www.iasplus.com/en/standards/ifrs/ifrs9>
- Deloitte (2011). *iGAAP 2012: Financial Instruments – IFRS 9 and related Standards* (B). LexisNexis.
- Deloitte (2016) Practical insights on implementing IFRS 9 and CECL. Geraadpleegd via <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/advisory/articles/implementing-ifrs9-cecl-expected-credit-losses.html>
- ECB (2020). ECB Banking Supervision provides further flexibility to banks in reaction to coronavirus. Geraadpleegd via <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/pr/date/2020/html/ssm.pr200320~4cdbbcf466.en.html>
- El Barnoussi, A., Howieson, B., & Van Beest, F. (2020). Prudential Application of IFRS 9: (Un)Fair Reporting in COVID-19 Crisis for Banks Worldwide?! *Australian Accounting Review*, 30(3), 178-192.
- Espinosa, G. L., Ormazábal, G., & Sakasai, Y. (2020). *Comments on the Potential Procyclical Effect of IFRS 9 During the COVID-19 Crisis*. IESE Business School University of Navarra.

- Fernandes, C., Farinha, J., Martins, F. V., & Mateus, C. (2016). Determinants of European Banks' Bailouts Following the 2007–2008 Financial Crisis. *Journal of International Economic Law*, 19, 707-742.
- Gomaa, M., Kanagaretnam, K., Mestelman, S., & Shehata, M. (2019). Testing the Efficacy of Replacing the Incurred Credit Loss Model with the Expected Credit Loss Model. *European Accounting Review*, 28(2), 309-334.
- Grant Thornton (2017). IFRS 9: Financiële instrumenten. Geraadpleegd via <https://www.grantthornton.nl/globalassets/1.-member-firms/netherlands/documenten/flyers-pdf/2018/ifrs-9-financiele-instrumenten---grant-thornton.pdf>
- Hashim, N., Li, W., & O'Hanlon, J. (2019). Reflections on the development of the FASB's and IASB's expected loss methods of accounting for credit losses. *Accounting and Business Research*, 49(6), 682-725.
- Huizinga, H., & Laeven, L., 2012. Bank valuation and accounting discretion during a financial crisis. *Journal of Financial Economics*, 106(3), 614–634.
- Humblot, T. (2018). The impacts of IFRS 9 first-time adoption on southern European banks. Economic Research BNP Paribas.
- Ivashina, V., & Scharfstein, D. (2010). Bank lending during the financial crisis of 2008. *Journal of Financial Economics*, 97(3), 319–338.
- Kirwin, J. (2009). IASB Argues Speedy Changes to IAS 39 Better for EU Than Adopting FASB Rules. *Accounting Policy & Practice Report*, 5(12), 532-533.
- KPMG (2017). Banken - Bent u voorbereid op IFRS 9?. Geraadpleegd via <https://home.kpmg/be/nl/home/insights/2017/10/banken-bent-u-voorbereid-op-ifrs-9.html>
- Loyd, S. (2014). IFRS 9: A Complete Package for Investors. Geraadpleegd via <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/resources-for/investors/investor-perspectives/investor-perspective-jul-2014.pdf>
- Nardelli, A. (2021). EU Delivers More Than 100 Million Vaccines in First Quarter. *CNBC*. Geraadpleegd via <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-03-31/eu-meets-delivery-goal-of-100-million-vaccines-in-first-quarter>
- Novotny-Farkas, Z. (2016). The Interaction of the IFRS 9 Expected Loss Approach with Supervisory Rules and Implications for Financial Stability. *Accounting in Europe*, 13(2), 197-227.
- Onali, E., Ginesti, G., Cardillo, G., & Torluccio, G. (2021). Market reaction to the expected loss model in Banks. *Journal of Financial Stability*, 1-49.
- Ponthus, J. (2021). Analysis: European banks: Q1 full house is no winning hand just yet. Geraadpleegd via

<https://www.reuters.com/business/european-banks-q1-full-house-is-no-winning-hand-just-yet-2021-05-12/>

PwC (2014). IFRS 9 - Expected credit losses. Geraadpleegd via

<https://www.pwc.nl/nl/banken/assets/documents/in-depth-ifs9-expected-credit-losses.pdf>

Rijksoverheid (z.d.). Ontstaan kredietcrisis. Geraadpleegd via

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kredietcrisis/ontstaan-kredietcrisis>

Schildbach, J. (2017). Large or small? How to measure bank size. Geraadpleegd via

https://www.dbresearch.com/PROD/RPS_EN-PROD/PROD000000000443314/Large_or_small%3F_How_to_measure_bank_size.PDF?undefined&reload=hy8cPqKRJxLv1hwAcrPxUxN~YeN6Za~MGxb006w0D3/8pP6mrB~qh5TsJqp8qog8

S&P Global Market Intelligence (2020). Europe's 50 largest banks by assets, 2020.

Geraadpleegd via

<https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/europe-s-50-largest-banks-by-assets-2020-57901087>

Spierdijk, L. (2014). Degelijk bankieren loont. ESB. Geraadpleegd via

<https://esb.nu/blog/20012553/degelijk-bankieren-loont>